

**खाजगी पडीक जमिनीवर रोजगार हमी योजनेशी
निगडीत वृक्ष लागवड व वेरण विक्रयस योजना**

महाराष्ट्र शासन,
ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : एसएलएफ १८/०६/प्र.क्र.८२/जल-१२
मंत्रालय, मुंबई-३२.
दिनांक : १३ जुलै, २००६

- संदर्भ : १. शासन, ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग निर्णय क्र.एसएलएफ-१०९१/
प्र.क्र.८९/जल-११, दिनांक ३० नोव्हेंबर, १९९२
२. शासन नियोजन विभाग पत्र क्र. खाजप-२०००/प्र.८६/रोहयो-१०,
दिनांक ११ मे, २००१
३. संचालनालयाचे पत्र क्र.कम-३/जलसं/रोहयो/५/००-०१/३१९५,
दिनांक ४ जानेवारी, २००१
४. संचालनालयाचे पत्र क्र.कम-३/जलसं/५/०१-०२/११५९,
दिनांक २८ जून, २००२

प्रस्तावना :

१.१ पाणलाट क्षेत्राच्या वरच्या बाजूकडाल भागामध्ये सामाजिक वनीकरणाच्या कार्यक्रमाची अंमलबजावणी परिणामकारकपणे करून ग्रामीण भागातील चारा, गवत, इंधन व किरकोळ लाकूडफाटा याची गरज भागविण्यासाठी राज्यात सन १९९२-९३ पासून रोजगार हमी योजनेशी निगडीत फळझाडे लागवड योजनेच्या धर्तीवर खाजगी पडीक जमिनीवर वृक्ष लागवड व वृक्ष विक्रीसाठी योजना राबविण्यात येत होती. या योजनेचे प्रमुख उद्दिष्ट राज्यातील पडीक व अवनत जमीन उत्पादनक्षम करून वृक्षछायेखाली आणणे हे होते व त्याद्वारे ग्रामीण जनतेची लाकडाची दैनंदिन गरज भागविण्यासाठी उपाययोजना करणे हाही एक उद्देश होता.

१.२ ही योजना सन १९९२-९३ ते २०००-२००१ पर्यंत वरील आदेशाप्रमाणे सुरु होती. परंतु सन २००१ मध्ये या योजनेचे मूल्यांकन करण्यासाठी या योजनेस तात्पुरती स्थगिती देण्यात आली. त्याच्या अनुषंगाने सदर योजनेचे मूल्यमापन शासन निर्णय क्र. एसएलएफ-१०९१/प्र.क्र.८९/जल-११, दिनांक ३०/११/१९९२ चा परिच्छेद ८ (ब) तरतुदी क्रमांकानुसार नामनिर्देशित संचालनालय स्तरावरील आंतरविभागीय सनियंत्रण व मूल्यमापन समितीकडून करण्यात आले. या समितीने सदर योजना आवश्यक ते बदल करून सुधारित स्वरूपात पुन्हा कार्यान्वित करण्याची शिफारस केलेली आहे. याव्यतिरिक्त या योजनेचे उपरोक्त शासन निर्णयातील परिच्छेद ८ (अ) मधील तरतुदीनुसार जिल्हाधिकारी यांचे अध्यक्षतेखाली गठीत केलेल्या जिल्हास्तरावरील सनियंत्रण व मूल्यमापन समित्यांद्वारा १६ जिल्ह्यांमध्ये मूल्यमापन करण्यात आले. या समित्यांनी सदर योजना सुधारित स्वरूपात चालू ठेवण्याची शिफारस केलेली आहे.

१.३ राज्यातील आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल, ग्रामीण जनतेचे जीवनमान उंचावणे हे अत्यंत गरजेचे आहे. सद्यःस्थितीत राज्यात मोठ्या प्रमाणावर शेतजमिनी या विविध कारणांमुळे पडीक व अनुत्पादित आहेत. केंद्र

शासनाच्या ग्रामीण विकास मंत्रालयाअंतर्गत भूमि संसाधन विभागाने राष्ट्रीय सुदूर संवेदन यंत्रणेच्या मदतीने सन २००० मध्ये केलेल्या पाहणीनुसार राज्याच्या एकूण ३,०७,६१० चौ.कि.मी. क्षेत्राचे १७.३८ टक्के म्हणजे ५३,४८९. ३ चौ कि.मी. क्षेत्र विविध प्रकारच्या पडीक क्षेत्रांमध्ये मोडते. अशी पडीक व अनुत्पादित क्षेत्रे प्राधान्याने व जलद गतीने उत्पादनक्षम करणे ही काळाची गरज आहे. या पडीक क्षेत्राचा बहुतांश भाग खाजगी व वनेतर क्षेत्रांमध्ये येतो. अशा जमिनी कृषि अथवा फळबाग वृक्ष लागवडीखाली आणता येत नाहीत. या क्षेत्रांना उत्पादनक्षम करण्यासाठी अशा जमिनी वानिकी प्रजातीच्या वृक्ष लागवडीखाली आणणे हा एकमेव पर्याय उरतो. त्याचप्रमाणे राष्ट्रीय वननितीच्या, ३३ टक्के भूभाग वृक्षावस्थेखाली आणणे या उद्दिष्टाची पूर्तता करण्यासाठी सुध्दा उपरोक्त पडीक क्षेत्रे वृक्षावस्थेदित करणे अत्यंत आवश्यक ठरते. यादृष्टीने मृत्युवापनातील निष्कर्ष व शिफारशी लक्षात घेऊन ग्रामीण भागातील पडीक जमिनी उत्पादनक्षम करण्याबरोबरच ग्रामीण भागातील चारा, श्वेत, इंधन व किरकोळ लाकूडफाटा याबाबतची गरज भागवण्यासाठी राज्यात खाजगी पडीक जमिनीवर रोजगार हमी योजनेशी निगडित वृक्ष लागवड व वीरण विकासाची योजना २००६-०७ पासून परत राबविण्यात यावी असा विचार करून शासनाने या योजनेस गुंथारित स्वरूपात सुरु करण्याचे ठरविले आहे. मूळ स्वरूपातील या योजनेस वित्त व नियोजन विभागाची मान्यता आहे.

शासन निर्णय :

सन २००६-०७ पासून रोजगार हमी योजनेशी निगडित वृक्ष लागवड व वीरण विकास योजना पुढे चालू ठेवण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

२. उद्दिष्ट-

१) राज्यातील पडीक व अनुत्पादित, विशेषतः अवर्षण प्रवण क्षेत्रातील वनेतर जमिनी उत्पादनक्षम बनविणे.

२) पडीक जमीन सुधारणा करण्याकरिता योग्य ती गुंतवणूक करून अशा जमिनीपासून मिळणा-या उत्पन्नात वृद्धी करणे.

३) ग्रामीण भागातील आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकांना दीर्घकालीन उपजीविकेचे साधन उपलब्ध करून देणे.

४) वनेतर क्षेत्रांमध्ये झाडांचा वाढविणे तसेच इंधन व चा-याची समस्या दूर करणे.

३. सन २००६-०७ साठीचे उद्दिष्ट-

सन २००६-०७ मध्ये रोंपांची उपलब्धता पाहून त्यानुसार जास्तीत जास्त ४००० हे.क्षेत्र घेण्याच्या दृष्टीने पूर्वतयारी संचालक, सामाजिक वनीकरण यांनी करावी. तसेच जिल्हावार लक्षांक व त्यानुसार वार्षिक खर्चही संचालक, सामाजिक वनीकरण यांनी निश्चित करावा व त्यास शासनाची मान्यता घ्यावी व सन २००७-०८ पासून किमान लक्षांक २०,००० हेक्टर करावे.

४. या योजनेत प्रामुख्याने साग, निलगिरी, बांबू, जट्टोफा, कृषि वानिकी तसेच पडित जमिनी करिता सुयोग्य प्रजाती, अखंड तेलबिया वृक्ष लागवड यांचा समावेश करण्यात येत आहे. तसेच प्रशासनिक दृष्टीकोनातून निवडलेल्या गावात कमीत कमी १० हे.लागवड करण्यात यावी. अशा लागवडीची प्रति लाभार्थी/संस्था मर्यादा १०.०० हेक्टर राहिल. ही लागवड शक्यतोवर समूह पध्दतीने (Cluster approach)

करण्यात यावी. या योजनेमध्ये लाभार्थींकडून वसुली करणे अपेक्षित नसल्याने योजनेसाठीचे अनुदान वाटण ३ वर्षांत सहा हप्त्यांमध्ये अनुज्ञेय रकमेसाठीच्या निकषपूर्ती नंतर करण्यात येईल.

५. सदर योजना राबविण्यासाठीचा आवश्यक रोप पुरवठा सामाजिक वर्गीकरण यंत्रणेमार्फत प्राधान्याने करण्यात येईल.

६. या कार्यक्रमांतर्गतची क्षेत्र निवड, लाभार्थी निवड, लागवड पध्दत व ह्यावावडाच्या प्रजाती, निकष व पध्दती, प्रस्तावास तांत्रिक व प्रशासकीय मंजुरी देणे लाभधारकांना प्रशिक्षण देणे, विविध तरतूद व दरपत्रके अनुदानाचा दर, अनुदान वितरीत करण्याचे निकष व इतर संलग्न बाबी, लाभधारकांच्या जबाबदाऱ्या, रोपांना पुरवठा व नियोजन, मोजमाप घेणे व अनुदान वितरीत करण्याच्या पध्दती, कार्यक्रमाचे संनियंत्रण व मूल्यांकन याबाबतचे परिशिष्ट, प्रपत्रे/सविस्तर मार्गदर्शक सूचना स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यास संचालक, सामाजिक वर्गीकरण यांना प्राधिकृत करण्यात येत आहे.

७. या संदर्भातील खर्च रोहयो निधीमधून करावयाचा आहे.

हे आदेश नियोजन विभाग (रोहयो) यांच्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(अ.न.त्रिपाठी)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव

मा. मंत्री (रोहयो) यांचे खाजगी सचिव/मा. मंत्री(जलसंधारण) यांचे खाजगी सचिव

मा. राज्यमंत्री (रोहयो) यांचे खाजगी सचिव/मा. राज्यमंत्री(जलसंधारण) यांचे खाजगी सचिव

सर्व विभागीय आयुक्त

संचालक, सामाजिक वर्गीकरण, महाराष्ट्र राज्य पुणे

सर्व जिल्हाधिकारी

महालेखापाल महानाष्ट-१/२ (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखापरीक्षा), मुंबई/नागपूर

सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी

वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई

नियोजन विभाग (रोहयो-१०), मंत्रालय, मुंबई

सह सचिव/ उप सचिव/ अवर सचिव (जलसंधारण विभाग)

निवडनस्ती जल-१२

संज्ञेसाठी क्र - 200606067732-36009.